

KATARZYNA CHALUPKA¹

EFEKTYWNOŚĆ SZKOLENIA I DOSKONALENIA ZAWODOWEGO FUNKCJONARIUSZY POLICJI W ZAKRESIE WŁAŚCIWEGO OBCHODZENIA SIĘ Z BRONIĄ PALNĄ

Wyrazem nadrzędności życia ludzkiego i potrzeby jego szczególnej ochrony jest uznanie prawa człowieka do życia wyrażonego zarówno w aktach międzynarodowych, jak i wprost w Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej. Istnienie i przestrzeganie prawa do życia jest pierwszym i podstawowym warunkiem istnienia wszelkich innych praw, a gwarantem tego prawa jest państwo². Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej zapewnia każdemu obywatelowi prawo do nietykalności cielesnej, które może być naruszone jedynie w sytuacjach określonych w drodze regulacji ustawowych³. Obowiązkiem państwa — jako gwaranta prawa do życia i nietykalności cielesnej człowieka — jest stworzenie odpowiedniego systemu prawnego i administracyjnego, uwzględniającego obowiązujące standardy międzynarodowe, określającego okoliczności, w których funkcjonariusz państwowy, stosując środki przymusu bezpośredniego, w tym używając broni palnej, może ingerować w sferę praw i wolności obywatelskich. Funkcjonariusz publiczny, podejmując decyzję o użyciu środka przymusu bezpośredniego, winien — proporcjonalnie do stopnia zagrożenia — wybierać środek o możliwie jak najmniejszej dolegliwości, a dopiero w sytuacji, gdy wykorzystane środki przymusu bezpośredniego okażą się niewystarczające do osiągnięcia celów tego użycia lub wykorzystania, bądź też ze względu na okoliczności zda-

¹ Katarzyna Chałupka — magister, doktorantka w Katedrze Kryminalistyki na Wydziale Prawa, Administracji i Ekonomii Uniwersytetu Wrocławskiego. Autorka opracowania zatytułowanego *Pozwolenie na posiadanie broni palnej — uwagi de lege lata i de lege ferenda*, opublikowanego w „Nowej Kodyfikacji Prawa Karnego”, t. XXXII, pod red. T. Kalisza, wydanej przez Wydawnictwo Uniwersytetu Wrocławskiego w 2014 r.

Adres do korespondencji: <katarzyna.chalupka1@gmail.com>.

² K. Frąckowiak, *Europejska konwencja praw człowieka a prawo polskie w sprawie użycia siły absolutnie koniecznej przez funkcjonariuszy państwowych*, „Policja. Kwartalnik kadry kierowniczej Policji” 2007, nr 1, s. 24.

³ Tenże, *Kontratyp stosowania służbowej broni palnej przez funkcjonariuszy państwowych w świetle ustawy o środkach przymusu bezpośredniego i broni palnej z dnia 24 maja 2013 roku*, „Wojskowy Przegląd Prawniczy” 2014, nr 2, s. 63.

zenia, winien podjąć decyzję o użyciu broni palnej, jednocześnie dążąc do minimalizowania skutków jej użycia⁴, gdyż zainicjowane działanie broni palnej jest nieodwracalne. Nie bez znaczenia bowiem broń palna uznana została, w niewłaściwych rękach lub przy niewłaściwym obchodzeniu się z nią, za narzędzie niebezpieczne dla zdrowia i życia ludzkiego⁵. Istotne wydaje się zatem omówienie w niniejszym artykule zasad właściwego szkolenia osób mających podejmować czynności niebezpieczne, a mianowicie funkcjonariuszy Policji, którzy w sytuacji zagrożenia życia i zdrowia ludzkiego, znajdując się jednocześnie pod wpływem napięcia emocjonalnego, niejednokrotnie muszą podejmować decyzję o użyciu broni palnej.

Istota obowiązku ostrożności

Zgodnie z istotą obowiązku ostrożności osoby wykonujące czynności niebezpieczne muszą mieć wymagane w danej dziedzinie predyspozycje zarówno psychiczne, jak i fizyczne, posiadać niezbędną wiedzę i doświadczenie, a także odpowiednie umiejętności posługiwania się bronią palną; przy podejmowaniu natomiast wspomnianych czynności muszą powstrzymać się od inicjowania innych w celu zmniejszenia do niezbędnego minimum skutków grożącego niebezpieczeństwa⁶. Zachowanie człowieka powinno być adekwatne do danej sytuacji i do niej też muszą być każdorazowo odnoszone wchodzące w grę zasady bezpieczeństwa, gdyż nadrzędnym celem jest unikanie niebezpieczeństwa i jego następstw⁷. Za materialne kryterium należy uznać uniknięcie ubocznego skutku, który zagraża innym osobom przy osiągnięciu skutku głównego, społecznie pożytecznego lub przynajmniej obojętnego. Powyższe wiąże się z tym, że osobom, które podejmują czynności niebezpieczne dla życia, zdrowia lub nawet mienia, społeczeństwo stawia wymagania posiadania odpowiednich kwalifikacji i właściwości osobowościowych. Wymagania te idą w parze z formułowaniem odpowiednich programów szkolenia, organizowaniem egzaminów i okresowych sprawdzianów⁸, które są co prawda przeprowadzane wśród funkcjonariuszy Policji, jednakże nie zmienia to faktu, że zakres tych szkoleń może okazać się niewystarczający. Istota problemu sprowadza się zatem do właściwego ukształtowania zachowania się osoby podejmującej czynności niebezpieczne, przede wszystkim w sytuacji nietypowej, wymagającej wzmożonej ostrożności oraz zindywidualizowanego postępowania,

⁴ Ustawa z 24 maja 2013 r. o środkach przymusu bezpośredniego i broni palnej (tekst jedn. DzU z 2013 r., poz. 628), art. 6 ust. 1 i 2 oraz art. 7 ust. 1.

⁵ M. Kulicki, *Nieostrożne obchodzenie się z bronią palną. Studium z zakresu kryminalistyki*, Toruń 1982, s. 17.

⁶ K. Buchała, *Bezprawność przestępstw nieumyślnych oraz wyłączające ją dozwolone ryzyko*, Warszawa 1971, s. 124.

⁷ A. Marek, *Naruszenie zasad bezpieczeństwa ruchu jako znamię przestępstw i wykroczeń drogowych*, „Zeszyty Naukowe Wyższej Szkoły Oficerskiej im. gen. Franciszka Józwiaka-Witolda” 1976, nr 5, s. 60.

⁸ M. Kulicki, *Nieostrożne obchodzenie się z bronią palną...*, wyd. cyt., s. 106.

w którym dochodzą do głosu wyobraźnia i inteligencja — rozumiana jako zdolność rozwiązywania nowych problemów przy wykorzystaniu nabytych wcześniej doświadczeń⁹.

Niewątpliwie funkcjonariusze Policji, stosując środki przymusu bezpośredniego, w sposób radykalny ingerują w sferę praw i wolności obywatelskich¹⁰. Użycie broni palnej powinno być realizowane w sposób możliwie najmniej naruszający dobra osobiste człowieka. Funkcjonariusze państwowi podczas wykonywania swoich obowiązków nie mogą działać w próżni, zarówno wtedy, gdy operacja jest wcześniej przygotowana, jak i w razie konieczności spontanicznego ścigania osoby uznanej za niebezpieczną¹¹. Zgodnie z zasadą ścisłej proporcjonalności zawartą w art. 2 Europejskiej konwencji praw człowieka (dalej: EKPC), krajowy system prawny regulujący procedurę zatrzymań musi uzależniać użycie broni palnej od ostrożnej oceny okoliczności, zwłaszcza natury przestępstwa popełnionego przez sprawcę i zagrożenia z jego strony¹². Funkcjonariusze Policji muszą być szkoleni w ocenie konieczności użycia broni palnej nie tylko w ramach odpowiednich regulacji, lecz także z właściwym uwzględnieniem prymatu poszanowania życia ludzkiego jako fundamentalnej wartości¹³. Niewątpliwie użycie broni palnej przez funkcjonariuszy Policji może być w pewnych sytuacjach usprawiedliwione, jednakże nie wynika z niego całkowita swoboda w jej użyciu. Wymagana jest równowaga celów i zastosowanych środków. Skuteczne poszanowanie praw człowieka nie zezwala na nieuregulowane i arbitralne akcje funkcjonariuszy państwa¹⁴. Akcję z użyciem siły przez funkcjonariuszy porządku prawnego powinno w miarę możliwości poprzedzać skrupulatne jej zaplanowanie i przygotowanie. Przypadki chaotycznych działań funkcjonariuszy, nie zawsze do tego przygotowanych i zorganizowanych, mogą oznaczać naruszenie art. 2 EKPC, nawet jeśli nie doszło do naruszenia prawa do życia¹⁵. Dla legalności działania funkcjonariusza Policji niezbędne jest, by użycie broni nie powodowało bezpośredniego niebezpieczeństwa dla życia lub zdrowia osób trzecich. Zgodnie z art. 17 ust. 1 pkt 1 w zw. z ust. 3 ustawy o Policji warunkiem wyłączenia odpowiedzialności karnej za użycie przez policjanta broni palnej, prowadzące do naruszenia lub bezpośredniego zagrożenia dóbr prawnie chronionych, jest wykazanie, że sposób tego użycia był racjonalnym środkiem odparcia zamachu, użycie broni nie powodowało bezpośredniego niebezpieczeństwa dla życia lub zdrowia osób trzecich, spełniony został wymóg minimalizacji szkód oraz nie zachodzą przesłanki bezwzględnej subsydiarności użycia broni, co obejmuje w szczególności

⁹ Tamże, s. 118.

¹⁰ K. Frąckowiak, *Kontratyp stosowania...*, wyd. cyt., s. 64.

¹¹ Orzeczenie ETPC w sprawie Simsek i in. v. Turcji z 26 lipca 2005 r., skarga nr 35072/97 i nr 37194/97, § 105, „Palestra” 2006, nr 1/2, s. 163.

¹² Orzeczenie ETPC w sprawie Nachova i in. v. Bułgaria z 6 lipca 2005 r., skarga nr 43577/98 i 43579/98, § 96, „Palestra” 2006, nr 1/2, s. 162.

¹³ K. Frąckowiak, *Europejska konwencja...*, wyd. cyt., s. 31.

¹⁴ Tamże, s. 26.

¹⁵ K. Frąckowiak, *Kontratyp stosowania...*, wyd. cyt., s. 79.

sytuacje, gdy zamach został wywołany przez wcześniejsze nieprawidłowe i zawinione działanie policjanta¹⁶.

Przedsięwzięcia profilaktyczne

Podstawą wszelkich czynności związanych ze szkoleniem funkcjonariuszy Policji powinna być właściwie przeprowadzona identyfikacja potrzeb szkoleniowych¹⁷. System szkoleniowy winien zostać opracowany tak, aby obok zasad skutecznego posługiwania się bronią znalazły się na pierwszym miejscu zasady bezpieczeństwa — i ogólne, i odnoszące się do sytuacji skonkretyzowanych, zarówno gdy chodzi o użycie, jak i posługiwanie się bronią palną. Użytkowników broni trzeba uczyć pozytywnych zachowań, ale także tego, jak i dlaczego postępować nie należy, gdyż nieostrożne obchodzenie się z nią może doprowadzić do niezamierzonego wystrzału¹⁸. Odpowiednia wiedza na temat czynników tworzących dynamicznie sytuację zewnętrzną, poparta osobistym doświadczeniem i wprawą manualną w posługiwaniu się bronią palną, może stać się istotnym elementem racjonalnie wzmagającym ostrożność i rekompensującym niekorzystny układ czynników wewnętrznych określających poziom wydolności psychosomatycznej¹⁹. Doskonalenie zawodowe sprzyja bowiem utrzymaniu wysokiego poziomu wiedzy i umiejętności zawodowych funkcjonariusza Policji. Każdy funkcjonariusz zobowiązany jest stosownymi przepisami prawnymi do systematycznego podnoszenia zarówno poziomu specjalistycznej wiedzy, jak i umiejętności, m.in. w zakresie posługiwania się bronią palną²⁰.

Doskonalenie zawodowe w jednostkach organizacyjnych Policji jest działalnością marginalną, opartą głównie na metodach podajaco-instruktażowych²¹. Funkcjonariusze Policji mają często w swoich jednostkach ograniczone możliwości doskonalenia umiejętności posługiwania się bronią palną. Posiadają oni limitowaną liczbę amunicji podczas szkoleń i egzaminu strzeleckiego. W większości przypadków funkcjonariusze zaliczają egzamin strzelecki nawet wówczas, gdy ich wynik nie był zbyt dobry i nie posiadali oni odpowiedniego przygotowania. Podczas szkoleń i egzaminów nie są weryfikowane i usuwane błędy popełniane przez funkcjonariuszy przy posługiwaniu się bronią palną. Zdarza się także, iż funkcjonariusze nie znają budowy broni, jej parametrów, zacięć czy sposobów ich

¹⁶ Wyrok SN z 17 stycznia 2013 r., sygn. V KK 99/12, „Orzecznictwo Sądu Najwyższego — Izba Karna” 2013, nr 5, poz. 44.

¹⁷ K. Augustyniak, *Organizacja doskonalenia zawodowego oraz potrzeby szkoleniowe policjantów w jednostkach organizacyjnych Policji*, „Policja. Kwartalnik kadry kierowniczej Policji” 2008, nr 4, s. 84.

¹⁸ M. Kulicki, *Nieostrożne obchodzenie się z bronią palną...*, wyd. cyt., s. 172.

¹⁹ Tamże, s. 156.

²⁰ M. Kordaczuk-Wąs, S. Sosnowski, *Potrzeby i możliwości oficerów Wyższej Szkoły Policji w Szczytnie w zakresie doskonalenia zawodowego*, „Policja. Kwartalnik kadry kierowniczej Policji” 2008, nr 4, s. 90.

²¹ K. Augustyniak, *Organizacja doskonalenia zawodowego...*, wyd. cyt., s. 85.

usuwania. Dotyczy to zarówno nowych modeli broni, jak i broni będącej w indywidualnym wyposażeniu funkcjonariuszy²². Niewątpliwie efektywność i atrakcyjność doskonalenia zawodowego zależą także od wiedzy oraz doświadczenia osób prowadzących szkolenia, których kompetencje bywają jednak niedostateczne. Fachowe szkolenie osób mających podejmować czynności, z którymi wiąże się niebezpieczeństwo, oraz system sprawdzianów winny dotyczyć zarówno wydolności psychofizycznej, jak i poziomu wiedzy²³. Pamiętać należy, że źle wyposażony i przeszkolony funkcjonariusz Policji nie jest w stanie chronić ani obywateli, ani swoich partnerów²⁴.

Każda dziedzina życia społecznego obfituje w sytuacje wymagające inwencji w optymalnym doborze zasad bezpieczeństwa, czy to w drodze analogii w obrębie norm, czy zaczerpnięcia po prostu ze społecznych doświadczeń i racjonalnych przewidywań²⁵. Nie jest wymagane, aby wszystkie zasady bezpieczeństwa ujmować w kształt norm prawnych. Chodzi o to, by to, co nie może być skodyfikowane, stało się nie tylko dostępnym, ale wręcz egzekwowanym przedmiotem szkolenia w kręgach osób mających podejmować czynności niebezpieczne²⁶.

Programy szkolenia strzeleckiego funkcjonariuszy Policji winny obejmować w pierwszej kolejności zajęcia poświęcone zasadom bezpieczeństwa w odniesieniu do poszczególnych systemów i typów broni palnej. W tym zakresie powinny zostać także przeszkolone osoby odpowiedzialne za stan techniczny broni w zakresie wad wpływających na bezpieczeństwo oraz symptomów pozwalających ujawniać te wady. Na użytkowników broni palnej winien zostać nałożony obowiązek opanowania katalogu zasad bezpieczeństwa, który zawiera m.in. takie zasady, jak: zasada domniemania, iż broń jest nabita, zasada sprawności broni realizowana drogą przeglądów dokonywanych na bieżąco przez użytkownika broni i okresowo przez specjalistów, zasada stosowania właściwej i sprawnej amunicji, zasada przestrzegania kolejności rozładowania i składania broni, zasada nieprzechowywania razem broni i amunicji, zasada sprawności psychosomatycznej, zwłaszcza stanu trzeźwości przy kontaktach z bronią, zasada niedostępiania broni innym osobom, zasada niekierowania broni ku ludziom bez względu na stan załadowania, zasada trzymania broni lufą ku górze (lub w dół), zasada wzrokowego kontrolowania stanu broni własnej i cudzej, a zwłaszcza stanu jej zabezpieczenia, zasada niedotykania bez potrzeby języka spustowego, zasada ograniczonego zaufania wobec osób, które manipulują przy broni własnej lub cudzej, zasada dopuszczalności ładowania tylko w określonych i uzasadnionych sytuacjach, w określonym miejscu i czasie, zasada zabezpieczenia broni, zasada przewidywania ryzykosztu, zasada przestrzegania przewidzianej postawy strzeleckiej, zasada

²² A. Dzik, *Jaki powinien być pistolet dla policji? (cz. I)*, „Policja. Kwartalnik kadry kierowniczej Policji” 2002, nr 4, s. 25.

²³ M. Kulicki, *Nieostrożne obchodzenie się z bronią palną...*, wyd. cyt., s. 112.

²⁴ A. Dzik, *Jaki powinien być pistolet...*, wyd. cyt.

²⁵ M. Kulicki, *Nieostrożne obchodzenie się z bronią palną...*, wyd. cyt., s. 117.

²⁶ Tamże, s. 94.

przestrzegania szczegółowych zasad bezpieczeństwa określonych w wyodrębnionych regulaminach i instrukcjach czy zasada stałej rozważliwości i analizy sytuacji umożliwiająca inteligentne dostosowanie własnego postępowania do konkretnego układu sytuacyjnego, tak aby było ono nie tylko zgodne z normatywnymi zasadami i nie tylko ostrożne, ale przede wszystkim bezpieczne²⁷.

Funkcjonariusze Policji winni mieć ponadto świadomość, jakie czynniki mogą wpływać na kształtowanie sytuacji związanej z użyciem lub obchodzeniem się z bronią palną. Osoby prowadzące szkolenia winny szczegółowo omawiać zarówno czynniki zewnętrzne — wpływające na treść oraz sposób zachowania w konkretnych warunkach, jak i czynniki wewnętrzne — całokształt wrodzonych i nabytych (lub utraconych) cech i dyspozycji osobniczych składających się na strukturę psychosomatyczną i określających jej wydolność. Czynniki wewnętrzne nie tylko umożliwiają uświadamianie sobie sytuacji, w jakiej wypadło działać, ale także warunkują dostosowane reakcje psychosensoryczne i psychomotoryczne oraz określają ich poziom i stabilność²⁸.

Do czynników zewnętrznych zaliczamy m.in. okoliczności miejsca, właściwości celu, warunki na osi strzału, warunki atmosferyczne i klimatyczne, porę dnia, widzialność i widoczność, wpływ innych osób, stan techniczny broni i amunicji oraz alkohol i leki. Użycie lub posłużenie się bronią palną przez funkcjonariusza państwowego może zachodzić w różnych miejscach, zarówno w terenie otwartym, gdzie w zasięgu jego wzroku, oprócz celu, nie ma innych osób, jak i w pomieszczeniu zatłoczonym, gdzie prawdopodobieństwo postrzelenia innej osoby jest wysoce prawdopodobne. Poszczególne dające się wyodrębnić elementy danego zdarzenia mogą wzmacniać lub osłabiać zagrożenie. Należy mieć na względzie, iż pocisk kierowany do określonego celu może mieć szkodliwy skutek w postaci ugodzenia w człowieka, np. po przeniknięciu celu lub zamiast trafienia w cel albo oprócz trafienia w cel. Pocisk pod wpływem innych czynników może zmienić kierunek lotu. Sytuacje niebezpieczne stwarzać mogą również warunki na osi strzału. Ten czynnik może odnosić się do sytuacji istniejącej na osi strzelniczy w czasie treningu, szkolenia czy egzaminów strzeleckich, a może dotyczyć także sytuacji w terenie. Na bezpieczne obchodzenie się z bronią palną wpływają również warunki atmosferyczne i klimatyczne. Niekorzystna aura wpływa negatywnie na wydolność psychoruchową człowieka oraz zmianę konsystencji gleby przez np. niską temperaturę, co zwiększa ryzyko poślizgu człowieka na błocie lub gołoledzi. Na warunki widzialności, stan psychofizyczny, poziom emocjonalny funkcjonariusza oraz prawdopodobieństwo znalezienia się człowieka na osi strzału wpływa także pora dnia. W warunkach niedostatecznej widzialności nie powinno się podejmować działań, które mogą okazać się niebezpieczne dla osób pośrednich. Widoczność może być niezależna zarówno od subiektywnych właściwości wzroku, jak i od obiektywnych warunków widzialności. Funkcjonariusz

²⁷ Tamże, s. 191–193.

²⁸ Tamże, s. 120–121.

podczas niesprzyjającej atmosfery (mgły, oparów, zadymienia) może mieć bowiem problem z rozpoznaniem i ocenieniem wielkości obserwowanego przedmiotu, odległości, w jakiej znajduje się od niego obserwowany przedmiot, występowaniem na osi obserwacji innych przedmiotów maskujących, częściowo przesłaniających obserwowany przedmiot czy z brakiem kontrastu w stosunku do tła. Na przebieg niebezpiecznej sytuacji wpływać mogą także inne osoby. Czynnikiem ten polegać może na współsprawstwie przy realizowaniu tej samej czynności niebezpiecznej przez funkcjonariuszy działających wspólnie i w porozumieniu albo na takim ich postępowaniu, gdy działają bez porozumienia między sobą. Powstanie sytuacji niebezpiecznej warunkuje również zły stan techniczny broni i amunicji. Okoliczność, że broń lub amunicja są w złym stanie technicznym, może obciążać funkcjonariusza będącego bezpośrednim sprawcą nieostrożnego postrzelenia wówczas, gdy występując z bronią, mógł i powinien sprawdzić jej funkcjonowanie. Wskazać ponadto należy, iż na bezpieczeństwo postępowania z bronią wywierają wpływ nawet niewielkie dawki alkoholu oraz niektóre środki farmakologiczne wpływające na wydolność psychomotoryczną organizmu człowieka²⁹. Zażycie ich powoduje przytępienie samokrytycyzmu i zdolności do postępowania ostrożnego, a także obniżenie zdolności do adekwatnego reagowania na nagłe, złożone sytuacje³⁰.

Czynniki wewnętrzne z kolei ułatwiają lub utrudniają kontakt z obiektywną rzeczywistością i modelują treść oraz poziom przeżyć. Do wewnętrznych czynników kryminogenezy zaliczamy m.in. wiek, zmęczenie, senność, choroby, upośledzenie somatyczne, prawidłowość funkcjonowania zmysłów, doświadczenie życiowe, poziom wykształcenia, doświadczenie w posługiwaniu się bronią palną, zdolności, poziom inteligencji, postawę moralną, upodobania i niechęci, postawy interpersonalne i intropersonalne, samokrytykę i krytycyzm, skłonność do działań popędowych, temperament i charakter, wolę, spostrzegawczość, uwagę i pamięć.

Na adekwatność działania w złożonych sytuacjach, uwarunkowaną sprawnym funkcjonowaniem procesów poznawczych, intelektualnych, emocjonalnych i wykonawczych, wpływa wiek biologiczny. Funkcjonariusze Policji posiadający broń palną są na ogół osobami dojrzałymi biologicznie, co nie znaczy, że u każdego z nich cechy rozwojowe są w pełni ukształtowane. U niektórych mogą występować takie cechy, jak chęć imponowania innym czy zwrócenia na siebie uwagi, impulsywność i niecierpliwość, które mogą warunkować nieostrożność w obchodzeniu się z bronią palną. Osoby starsze rekompensują ograniczenia związane z wiekiem większym doświadczeniem życiowym i rozwagą. Wpływ na zdrowie i samopoczucie wywierają także czynniki kształtujące pogodę. Ten wpływ zależy od ogólnego stanu zdrowia, wieku, poziomu percepcji zmysłowej i stabilności systemu nerwowego. Zarówno podwyższona, jak i obniżona

²⁹ Tamże, s. 122–153.

³⁰ T. Kulisiewicz, *Znaczenie małych dawek alkoholu dla wypadkowości przy pracy* [w:] J.Z. Walczyński (red.), *Pamiętnik II Szczecińskiego Sympozjum Naukowego, Szczecin 11–12 lutego 1966 r. Temat: Alkohol a wypadki przy pracy*, Warszawa 1968, s. 97–101.

temperatura powietrza wydatnie zmniejsza sprawność człowieka, co rzutuje na liczbę popełnianych przez niego błędów. Wskazać ponadto należy, iż również zmęczenie ma wpływ na nieostrożne obchodzenie się z bronią palną. Zdarza się, iż osoby znużone i zmęczone zaczynają manipulować bronią, pragnąc się czymś zająć, i zaniedbują przywrócenie broni do stanu bezpieczeństwa. Obniżenie reaktywności, nastroju i ogólnej sprawności warunkuje także senność, która sprzyja popełnieniu błędów. Na obniżenie sprawności psychomotorycznej człowieka wpływają ponadto choroby, w szczególności początkowe objawy chorób umysłowych i układu nerwowego, które zaburzają postrzeganie, myślenie, świadomość, orientację i pamięć oraz uwagę i działanie. Prawidłowe funkcjonowanie zmysłów: wzroku, słuchu i dotyku ułatwia obsługę mechanizmów broni i bezpieczne obchodzenie się z nią.

Istotnym czynnikiem procesów poznawczych i decyzyjnych oraz baza inteligentnego zachowania w sytuacjach nowych jest także doświadczenie życiowe. Zdarza się, iż osoby, które popadły w rutynę, są mniej wrażliwe na zmiany konkretnej sytuacji. Zrutynizowaniu sprzyjają często warunki środowiskowe i wadliwy system szkolenia, nastawiony na wdrożenie do działań schematycznych, a nie do postępowania racjonalnego, opartego na zasadach poprawnego myślenia. Doświadczenie w posługiwaniu się bronią palną powinno zdobywać się nie na podstawie zdarzeń szkodliwych, lecz w działaniu opartym na rzetelnym przygotowaniu fachowym obejmującym całość funkcjonowania broni palnej. W bezpiecznym posługiwaniu się bronią nie bez znaczenia są także zdolności motoryczne i intelektualne. Uzdolnienia wpływają bowiem na poziom wyszkolenia. W ogólnej metodologii szkolenia wymagają takich indywidualnych korekt, aby niezbędny zasób wiedzy umożliwiającej skuteczne i bezpieczne działanie był rzeczywiście przyswajany przez wszystkich szkolonych funkcjonariuszy. Istotną rolę w przebiegu zachowań prowadzących do nieumyślnego powodowania przestępnych skutków odgrywa inteligencja, która wiąże się z wyobraźnią i zdolnością przewidywania. Poziom inteligencji, oprócz doświadczenia, wiedzy i zdolności percepcyjnych, jest podstawową miarą przy ocenie, czy można było przewidzieć skutek spowodowany niedbalstwem przy nieostrożnym posłużeniu się bronią palną.

Nieostrożne postępowanie, polegające na naruszeniu zasad bezpieczeństwa, jest zdarzeniem negatywnym i jednostką, w zależności od poziomu etycznego, determinowana jest w większym lub mniejszym stopniu przez konieczność liczenia się z możliwymi następstwami swego postępowania. To, jakiego wyboru dokona funkcjonariusz Policji w określonej sytuacji, zależy w znacznej mierze od jego poziomu moralnego i w ogólnym kształcie od zgodności z jego osobowością. Sytuacje często wymagają od niego utrzymania stanu gotowości do ewentualnego podjęcia lub powstrzymania się od działania, co wiąże się z potrzebą aktywności intelektualnej, polegającej na wybiórczym ukierunkowaniu zdolności poznawczych. Postawy interpersonalne i intrapersonalne stymulują lub obniżają tendencje do określonego zachowania, w tym również do ostrożności lub nonszalanckiego popisywania się bronią przed określonymi osobami. Przesadzone poczucie

własnej zręczności manualnej i wiedzy o budowie i zasadach działania broni prowadzi często do celowego niebezpiecznego postępowania z bronią, z tym że osoba taka lekkomyślnie liczy, iż dzięki swej sprawności uniknie niebezpieczeństwa.

Zwrócić należy także uwagę na samokontrolę i krytycyzm. Pod wpływem tych czynników człowiek powstrzymuje się od tego, na co miałby ochotę, z drugiej jednak strony, w wyniku oddziaływania samokontroli i krytycyzmu, podwyższających świadomość odpowiedzialności, przymusza się do zrobienia tego, czego zrobić nie zamierzał i co wykonuje niechętnie, realizując jednak działanie planowe, a powstrzymując się od aktów impulsywnych. Przejawem działania popędowego może być nieopanowany strzał i niebezpieczne odruchowe zareagowanie przez funkcjonariusza pod wpływem urojonego niebezpieczeństwa. Zaobserwowanie tego typu reakcji wymaga wzmożenia oddziaływania mającego rozwinąć mechanizmy powściągające, tj. takie, które nie łączą się z niebezpieczeństwem wyrządzenia szkody. Na sposób postępowania funkcjonariusza w sytuacjach, które mogą okazać się niebezpieczne, wpływają również jego cechy charakteru i temperamentu, które albo sprzyjają rozwadze, albo innym reakcjom impulsywnym. Nie ulega wątpliwości, iż cechować funkcjonariuszy powinna także doskonała spostrzegawczość, na którą wpływają przede wszystkim doświadczenie i poziom wyszkolenia w dziedzinie związanej z podzielnnością uwagi, stanem psychosomatycznym, wpływem czynników zakłócających, czasem obserwacji, oświetleniem, jakością wzroku, wielkością i wielością przedmiotów w polu widzenia³¹.

Wiedza w zakresie całokształtu zewnętrznych i wewnętrznych czynników wpływających na bezpieczeństwo przy obchodzeniu się z bronią palną i używaniu jej w różnych sytuacjach zarówno przedmiotowych, jak i podmiotowych jest warunkiem prawidłowej oceny prawnej wypadków postrzałowych i realizowania skutecznej profilaktyki³².

Z całą stanowczością zauważyć należy, iż dla podtrzymania umiejętności sprawnego posługiwania się bronią palną niezbędne jest regularne ćwiczenie strzelania. Niewątpliwie świadomość niskiego poziomu umiejętności nie zachęca funkcjonariuszy do zbyt częstego używania broni. W ramach procesu doskonalenia zawodowego policjantów przeprowadza się zajęcia i sprawdziany ze strzelania. Zgodnie z wytycznymi Dyrektora Biura Kadr, Szkolenia i Obsługi Prawnej Komendy Głównej Policji funkcjonariusze powinni odbyć co najmniej raz w półroczu jedno strzelanie programowe z broni palnej krótkiej, po czym przeprowadzany jest sprawdzian. Policjanci mają do wyboru trzy strzelania, które chcą zrealizować w zakresie strzelań z broni krótkiej: strzelanie szybkie (6 sztuk amunicji), strzelanie dynamiczne (8 sztuk amunicji) lub strzelanie sytuacyjne (2 sztuki amunicji)³³. Szkolenia strzeleckie przeprowadzane w tak ograniczonym

³¹ Tamże, s. 156–184.

³² Tamże, s. 184.

³³ Wytyczne nr 1 dyrektora Biura Kadr, Szkolenia i Obsługi Prawnej Komendy Głównej Policji z 9 grudnia 2016 r. w sprawie określenia zakresu, zasad i przebiegu szkolenia strzeleckiego oraz trybu i organizacji sprawdzianów strzeleckich

zakresie nie wpływają korzystnie na podnoszenie kwalifikacji funkcjonariuszy w służbie. Podkreślić należy, iż osoba korzystająca ze strzelnicy i niezwiązana zawodowo ze strzelectwem wystrzeliwuje jednorazowo więcej nabojów niż funkcjonariusz Policji przez cały rok. Statystycznie funkcjonariusz wystrzeliwuje rocznie około 14 nabojów, a strzelec sportowy zużywa ich miesięcznie podczas treningu około 500 sztuk. Powyższe prowadzi do wniosku, iż niezbędne jest zwiększenie ilości lub efektywności szkoleń strzeleckich. Aktualnie funkcjonariusz może podnosić w sposób rzetelny swoje kwalifikacje strzeleckie jedynie podczas samodzielnych treningów, które niejednokrotnie okazują się zbyt drogie.

Funkcjonariusz Policji winien być przygotowany do oddania celnego strzału w różnych warunkach. Szkolenia takie muszą się zatem odbywać w okolicznościach sytuacyjnie zbliżonych do zdarzeń prawdziwych, które mogą wystąpić podczas odbywanej służby. Doskonalenie zawodowe funkcjonariuszy winno obejmować także strzelanie dynamiczne i doskonalenie umiejętności związanych z właściwą oceną istniejącego zagrożenia, w czasie gdy człowiek działa w silnym stresie i pod wpływem silnego wzburzenia. W zawodzie policjanta stale występują takie napięcia emocjonalne. Obcowanie ze światem przestępczym, bezpośrednie zagrożenie fizyczne czy wręcz narażenie życia, a także poczucie niepewności towarzyszące ciągłym zmianom organizacyjnym oraz prawno-karne i dyscyplinarne konsekwencje błędów³⁴ wpływają zapewne na niewłaściwe użycie broni palnej przez funkcjonariuszy. Duże poczucie zagrożenia może doprowadzić do błędów, niedociągnięć, a nawet przestępstw popełnianych podczas realizacji zadań służbowych. W trakcie pełnienia służby funkcjonariusz często zmuszony jest do szybkiego przystosowania się do sytuacji zmieniającej się niekiedy błyskawicznie. Działając w skrajnych warunkach, policjant musi być świadomy istnienia realnego niebezpieczeństwa związanego ze ściganiem przestępcy i walką z nim oraz koniecznością działania w sytuacji nieprzewidywalnej i trudnej³⁵, co może prowadzić do zastosowania przez niego środków przymusu bezpośredniego w postaci broni palnej, na co winien on być w sposób odpowiedni przygotowywany podczas szkoleń.

Godzi się również podkreślić, iż względna stałość czynnika zagrożenia oraz napięcia emocjonalnego funkcjonariusza może być przyczyną wystąpienia u niego stresu przewlekłego. Czynniki wywołującymi stres mogą być też rozterki moralne funkcjonariusza, polegające na przeżywaniu konfliktu między wyznawanymi przez niego normami i wartościami a wykonaniem nałożonych na niego obowiązków służbowych. Nader

w 2017 r. określane corocznie na mocy decyzji nr 713 komendanta głównego Policji z 30 grudnia 2005 r. w sprawie szkolenia strzeleckiego policjantów (Dz. Urz. KGP z 2006 r., nr 3, poz. 9).

³⁴ A. Dziedzic, *Problemy funkcjonariuszy Policji związane z codzienną służbą — badania ankietowe*, „Bezpieczeństwo Pracy. Nauka i praktyka” 2013, nr 7, s. 16.

³⁵ Tamże, s. 17.

jednak stresogenną sytuacją jest podejrzenie funkcjonariusza o niewłaściwe użycie broni palnej. Przepisy zobowiązują go bowiem do użycia broni w sposób wyrządzający jak najmniejszą szkodę osobie, przeciwko której występuje, i tylko w ostateczności, co wywołuje u funkcjonariusza strach przed użyciem broni palnej i ewentualnymi konsekwencjami jej użycia. Szczególnie dotyczy to sytuacji, kiedy broń ma być użyta w obronie własnej, co w rezultacie może doprowadzić do postawienia funkcjonariusza w stan oskarżenia z uwagi na przekroczenie swoich uprawnień. Funkcjonariusz podczas wykonywania obowiązków służbowych może być także narażony na doznanie tzw. urazu po strzelaninie (PST). Wydarzenie takie może stanowić ciężkie obciążenie psychiczne nawet wówczas, gdy funkcjonariusz wiedział, że oddanie strzału było legalne i uzasadnione. Jego symptomami mogą być m.in. szok, depresja, izolacja, apatia, problemy psychosomatyczne. Objawy te mogą wystąpić od razu po zdarzeniu lub po jakimś czasie. Zespół pourazowy nie występuje u wszystkich ofiar zdarzenia. Jego wystąpienie przyspieszają pewne cechy osobowości, takie jak np. zaniżona samoocena. W przeważającym jednak stopniu jest on spotęgowany brakiem doświadczenia i odpowiedniego przygotowania zawodowego³⁶.

Zakończenie

Konkludując, niezmiernie ważną sprawą jest właściwe objaśnienie funkcjonariuszom Policji każdego przypadku nieostrożności. Efektywna profilaktyka może być realizowana tylko i wyłącznie na podstawie rzetelnej wiedzy dotyczącej broni i warunków, w jakich funkcjonariusz się nią posługuje. To podczas profilaktyki uwydatnia się najwięcej zaniedbań i najwięcej działań pozornych. Zagrożenie nie wynika z braku wiedzy, lecz z posiadania wiedzy fałszywej³⁷. Problematyka bezpiecznego posługiwania się bronią palną jest niewątpliwie jednym z najważniejszych zagadnień podczas szkolenia i użytkowania broni palnej. Chodzi tutaj bowiem o tak ważną rzecz, jak skuteczne przeciwdziałanie niebezpiecznym zdarzeniom. Zmienność warunków społeczno-gospodarczych oraz ekonomicznych wymaga od funkcjonariuszy rozwijania posiadanych zdolności, umiejętności czy kompetencji, a nawet pokonywania własnych ograniczeń, w możliwie najszerszym zakresie, gdyż prawidłowa ocena występującego zagrożenia i prawidłowe użycie przez funkcjonariusza broni palnej w sytuacji tego wymagającej są warunkiem bezpieczeństwa nie tylko samego policjanta, lecz także innych osób

³⁶ M. Parafińska, *Równość szans w Policji. Poradnik*, Warszawa 2012.

³⁷ M. Kulicki, *Nieostrożne obchodzenie się z bronią palną...*, wyd. cyt., s. 200.

Słowa kluczowe: broń, broń palna, właściwe obchodzenie się z bronią palną, funkcjonariusz Policji, funkcjonariusz państwowy, Policja, szkolenie i doskonalenie zawodowe, środki przymusu bezpośredniego

Streszczenie: Celem artykułu jest omówienie zasad właściwego szkolenia osób mających podejmować czynności niebezpieczne, a mianowicie funkcjonariuszy Policji, którzy w sytuacji zagrożenia życia i zdrowia ludzkiego, znajdując się jednocześnie pod wpływem napięcia emocjonalnego, niejednokrotnie muszą podejmować decyzję o użyciu broni palnej. Autorka wskazuje, iż efektywna profilaktyka może być realizowana tylko i wyłącznie na podstawie rzetelnej wiedzy dotyczącej broni i warunków, w jakich funkcjonariusz się nią posługuje. To podczas profilaktyki uwydatnia się najwięcej zaniedbań i najwięcej działań pozornych. Zagrożenie nie wynika z braku wiedzy, lecz z posiadania wiedzy fałszywej. Zmienność warunków społeczno-gospodarczych oraz ekonomicznych wymaga od funkcjonariuszy Policji rozwijania posiadanych zdolności, umiejętności czy kompetencji, a nawet pokonywania własnych ograniczeń, w możliwie najszerszym zakresie, gdyż prawidłowa ocena występującego zagrożenia i prawidłowe użycie przez funkcjonariusza broni palnej w sytuacji tego wymagającej są warunkiem bezpieczeństwa nie tylko samego policjanta, lecz także innych osób.

Keywords: firearms, weapon, proper use of firearms, police officer, public official, police, police forces, training, professional training and development, coercive means, means of coercion

Summary: The aim of the article is to discuss the principles of a proper training for individuals undertaking perilous actions, i.e. police officers who under life-threatening circumstances and acute emotional tension have to decide whether to use firearms. The author points out that an effective prevention programme may be carried out as long as it is based on solid knowledge of the weapon and the conditions in which the police officer uses it. Most cases of negligence and ostensible actions get exposed during such prevention programmes. It is not the lack of knowledge but the false knowledge that poses a threat here. The changeability of socioeconomic conditions requires that police officers should develop their skills, abilities and competencies as well as overcome their personal limitations to the furthest extent possible since proper threat assessment and proper use of firearms is the safety condition for both the police officer and other people.